

**MMETUTA AKWAMOZU ODINAALA NYE AHUIKE:
IGBO EZAA DIKA EBE NLERU ANYA**

Ndi odee:

Ndubuisi Joseph Nwanganga

Ngalaba Asusu na Lingwistiks

Mahadum Steet Ebonyi, Abakaliki

+2347034373051 josephnwanganga@gmail.com

Goodluck Chigbo Nwode (Ph.D)

Ngalaba Asusu na Lingwistiks

Mahadum Steet Ebonyi, Abakaliki

+2348033513534 goodluck.nwode@ebsu.edu.ng

Prof. Mercy Agha Onu

Ngalaba Asusu na Lingwistiks

Mahadum Steet Ebonyi, Abakaliki

+2348038764500 mercyaghaonu@gmail.com

Nworie Grace Amarachi

Ngalaba Asusu na Lingwistiks

Mahadum Steet Ebonyi, Abakaliki

+2347036175626 nworiegrace90@gmail.com

Umjedemede

Isi okwu nchocha a bu mmetuta akwamozu nye ahuike n'Igbo Ezaa. Mbunuche nchocha a bu imata etu akwamozu Ezaa si akwada ahuike ndi mmadu. E bukwu n'uche isite na nke a tuputa aro ga-enye aka

n'ihazi usoro akwamozu na-agaghị emegide ahụike ndị mmadụ. Nchọcha a bụ nke nkowa. Ndị nchọcha gbasoro abụmoke na agbata afọ sere mmadụ iri na ise Dịka ndị njiri-mee nchọcha a. E ji njumaza, nleta nsonyere na mkparịta ụka nweta njatule nke orụ a. Ya bụ, e ji ajuju abuo mere ihe. Mbunuche ajuju abuo ndi ahụ bụ imata emereme akwamozu nke na-emegide ahụike n'Ezaa nakwa ụzọ e nwere ike isi hazigharị ha n'ụdị na-agaghizi emekpa ahụike ndi mmadụ ahụ. A gbasoro atụtụ mmetuta odimara tuchaa njatule ndi e nwetara. N'ikpeazu, a chọputara na akwamozu odinaala Ezaa nwere otutu emereme na-emegide ahụike ndi mmadụ. Emereme ndi ahụ gunnyere: ilifu ozu, inu nri onyi ovu, ifuchi aka l'onu, inyaghari ozu, iwebe ozu ekwa na okpu, ihapu ozu n'ulo otutu ubochi, onodu igba mkpe nke umu nwaanyi, ikiri ozu na ime ekwa. A chọputakwara na o buru na ndi nhazi na nchekwa omenaala, ndi isi ochichi obodo, ndi oru ahụike nakwa ohanaeze tinyeko aka, a ga-enwe ike ihazighari ememere ndi ahụ n'udi ha agaghizi enwe ihe mmekpa ahụ nye ahụike ndi mmadụ.

Okpurukpu okwu: akwamozu, ahụike na mmetuta ahụike.

Abstract

This paper investigates the health challenges associated with traditional burial in Ezaa Igbo. The aim is to identify and understand how some traditional burial activities in Ezaa pose health challenges. The work also aims at suggesting alternative ways of reforming the traditional burial systems that are detrimental to health, for the general health of the people. The study adopted observation, interview and dialogue in data collection. Fifteen (15) participants were selected across different communities as research informants. Meanwhile, two research questions were used to achieve the research objectives. Functionalist approach was used as the analytical frameworks of the work. Meanwhile, it was observed that Ezaa traditional burial has a lot of events that hamper the health of the participants. It was also

observed that solution to the problem lies heavily on government's intervention.

Key words: funeral, health and health challenges.

Mkpòlite

Akwamozu so n'omenaala putakarịsiri ihe n'ala Igbo gbaa gburu gburu. Emereme na-aputagasi ihe na ya nakwa usoro emereme ndi ahụ dabere na mba di iche iche. Okeke (2024) kwadoro na usoro akwamozu Igbo bu odibendi. Nke a bu maka na ndi mba o bu la n'ala Igbo nwere usoro puru iche ha na-agbaso, nke na-adị iche n'usoro ndi ozọ na-agbaso.

Nchoputa ufodu egosila na usoro akwamozu abughi ihe a ga-asị na o bidoro taa na mba o bu la. O nweghikwa onye ga-asị na o mara mgbe nke mba o bu la bidoro. Ugwu (2021) na-akwado na usoro akwamozu nke mba o bu la di okpu. O rutukwara aka na nke mba o bu la nwere etu o si emetuta ndu ndi mba nwe ya. Mana Nana (2022) na-esi agugo na akwamozu odinaala nwere ajo mmetuta karja ezi mmetuta.

Ka o di, nchoputa ufodu na-agba ama na ajo mmetuta nke akwamozu odinaala n'ala Igbo kariri akari ma dikwa n'udi di iche iche. Nke a emeela ka e nwee otutu nchocha n'ajo mmetuta nke akwamozu n'udi di iche iche. Mana imirikiti na nchoputa si na nchocha ndi ahụ na-arutukari aka n'ajo mmetuta nye aku na uba na mmekorita ohanaeze. O nwebeghi nchocha putara ihe n'uzo doro anya ikwu ihe banyere mmetuta akwamozu nye ahuike ndi mmadu. Nke a mere e ji elefere otutu emereme di iche iche anya na-amaghi na ha so n'ihe na-etinye ndi mmadu n'udi oria di iche iche nakwa onwu nkwobi n'udi di iche iche ta a.

Nchoputa egosila na ozu o bu la site n'onwu o nwuru bu oria na nje oria di iche iche. Emume a na-eme n'akwamozu nwere ike ime ka e bute nje oria ma o bu oria n'amaghi ama. O mee, o buru na e si n'ikwa

ozu nye ohere maka ọnwụ ndị mmadụ. Nke a bụ nnukwu nsogbu, ma bụrụkwa nsogbu kpaliri nchọcha a.

Ebe usoro akwamozu Igbo bụ odibendi, o di mkpa na e mere nchọcha a na mba na mba. O bụ naanị oge e mere ya na mba na mba ka a ga-enwe ike imata etu akwamozu nke mba o bula si akwada ahụike ndi mmadụ nakwa ụzọ a ga-esi kwọọ nwaanyị ukwu wara. Ike kwe, o bụrụ na e meela nchọcha n'igosiputa mmetuta ya bụ akwamozu nye ahụike ndi mba ụfọdụ. Mana a bịa n'Igbo Ezaa, o nwebeghi ka e si mee nchọcha doro anya n'ụdị a. N'ihia nke a, mbunuche nchọcha a gụnyere:

- i. imata etu akwamozu odinaala Ezaa si akwatụ ahụike ndi mmadụ n'Igbo Ezaa
- ii. imata etu a ga-esi gbochie nkwatụ akwamozu odinaala Ezaa na-akwatụ ahụike ndi mmadụ

Ya bụ, o bughị ihe niile banyere akwamozu ka nchọcha a lebara anya. O lebara anya naanị n'emereme akwamozu odinaala Ezaa na-akwatụ ahụike ma tutakwa aro ga-enye aka n'imeghari emereme ndi ahụ etu ha agaghị emegidezi ahụike, o bughị sọ n'Ezaa kama n'ala Igbo na mpuga ya.

Ntuleghari agumagu

Okwu njimarụ

Ọnwụ

Okpalaeke (2018) mere ka a mata na e nwere ụzọ ọnwụ anọ n'ala Igbo. O guputara ọnwụ ndi ahụ di ka: ọnwụ onye e chiri echichi, ọnwụ nna, ọnwụ nne na ajọ ọnwụ. O kwuputara na o bụ ụdị ọnwụ onye nwurụ na-egosi ụdị okwukwa a ga-akwa onye ahụ. Dika o gbakwunyere, a na-akwa onye e chiri echichi n'uzọ puru ichie kariia ka e si akwa onye nna ma o bụ onye nne. Metuta ajọ ọnwụ, Basden

(1966) kwuputara na ndi niile nwuru ajo onwu ka a na-etufu n'ajo ohia.

N'aka nke ya, Akaeze, Ezebube na Chukwuneke (2023) hutara onwu Dika mgbanwe site n'uwa anu ahụ gaa n'uwa ime mmuo. Ya bu, onwu bu myipu anu ahụ, ebe mmuo na-anogide. O buru na e wepu mmuo n'anụ ahụ, ihe foro bu ozu. Ozu ahụ na-eretọ n'ime nwa obere oge. Nke a mere ndi o metutara na-eji agba mbo iwezuga ya bu ozu ka o ghara imekpa ha ahụ. Uzo mwezuga ozu ahụ na-aputa ihe dabere n'udi nkwenye na usoro emume ozu nke ha. N'ala Igbo, nkwenye na emume ozu na-aputa ihe n'akwamozu.

Akwamozu

Ogbonna (2005) kwara na akwamozu bu mmemme onwu nke a na-emere onye o bula nwuru anwu, iji nyere ya aka ka o laruo n'udo n'ebe nna ya no. Nke a putara na ihe o bula e mere n'aha onye nwuru anwu n'ihu onwu ya bu akwamozu. Mbiti (1970) na-esi agugo na ndi Afrika na-akpachapu anya n'okwukwa onye nke ha nwuru anwu. Ugwu (2021) mere ka a mata na o bu naani onye e nyere olili na okwukwa kwesiri ekwesị na-alaru ala mmuo. Nke ahụ na-egosi na elimozu na akwamzu na-agako. Ha ncha bu emume a na-emere onye nwuru anwu.

N'elimozu na akwamozu, a na-enwe otutu emereme di iche iche. Ofọ (2022) gbara ama na e nwere ihe e ji maka ha eli ozu. Ufodu n'ihe ndi ahụ ka o gosiputara dika: igbochi isi si n'ure ozu, igbochi ndi ezinaulo onye nwuru anwu ihu ka onye nke ha na-ere na ime ka onye nwuru anwu nwee ike ibanye na ndu na-esote onwu. Echiche ahụ na-egosi na otu na mbunuche elimozu bu maka ahike ndi di ndu. O buru na e lighi ya, isi ya ga-enye ndi di ndu nsogbu. O bughị so isi ya nwere ike imekpa ndi mmadu ahụ. Ebe e nwere otutu emume a na-emere ozu n'aha olili na okwukwa, ufodu n'emereme ndi ahụ nwere

ike imetuta ahũike ndi mmadu n'uzo ojo, o kachasi site na ya bu ozu.

Mmetuta ahũike

Chuchuma (1994) kwuputara na gburugburu mmadu na-emetuta ahũike ya n'ebe o di ukwu. O gbakwunyere na elerughi anya na ihe na-eme na gburugburu obibi ndi mmadu so n'ihe na-ebute oria di iche iche o kachasi n'ebe obodo ka na-emepe emepe dika ala Afrika no. Nke ahũ na-egosi na ihe o bula a na-eme na gburugburu ndi mmadu nwere ike imetuta ahũike ndi ahũ ma o buru na a kpachapughi anya. E were ya tũnyere nchocha a, akwamozu so n'ihe a na-eme na gburugburu ndi mmadu. Akpachaghi anya nwere ike ime ka emume akwamozu mekpaa ahũike ndi mmadu ahũ n'udi ibo ha oria. O bu n'ikwado echiche ahũ ka Adeforiti (2023) ji kwuo na emume elimozu na akwamozu na-emekpa ahũike ndi mmadu ahũ. Dika o mere ka a mata, otutu emume akwamozu na-emebi ma na-emeto gburugburu obibi ndi mmadu. Nke ahũ na-enye ohere maka ibute oria n'udi di iche iche. Ya bu, o buru na a kpachaghi anya n'emume a na-emegasi n'oge akwamozu, ufodu n'ime ha nwere ike iweputa ohere maka ndaputa oria ma sikwazia etu ahũ wetara ndi mmadu onwu.

Ntuleghari atutu

Atutu mbu a tũleghariri n'oru a bu Atutu ndinoru. Atutu ndinoru putara ihe site n'oru Parsons (1951). Mbunuche atutu a bu imata etu emume ntomaja si aputa ihe n'igosiputa omenaala na nkwenye ndi mba o bula. Sapkota (2025) kwuru na ndi kwenyere n'atutu ndinoru kwenyere na akuku omenaala Dika ntomaja, nsiniwu na ewumewu na-aruko oru iji gosiputa obodo o bula n'uju. Ya bu, atutu a nwere ihe e nwere ike igbado ukwu nyochaa etu emume omenaala nwere ike isi gosiputa agburu Dika opuru iche n'ebe agburu ndi ozo no. Akwamozu bu emume omenaala na-aputa ihe na mba na mba. O bu ezie na o bu ozuru-Igbo-onu. Usoro emereme ya na-adi iche na mba

na mba. Mgbe a na-eleru ya bụ usoro akwamozu anya, a na-eleru anya na njirimara otu mba. Ka o di, Beck & Grayot (2021) kwuru na atutu ndinoru nwere ike ileba anya na njiko na nhazi nke omenaala na nkwenye, ma ghara ileru anya n'ogbo aghara na-esi na ha aputa nke na-eme ka e nwee ihe mgbaru ihu site na ya bu omenaala. Echiche ahụ so n'ihe mere ufordu ndi mmadu ji akato atutu a. O bu ezie na atutu ndinoru nwere ihe e nwere ike igbado ukwu nyochaa omenaala n'udi imata mba Dika opuriche, o nweghi ihe e nwere ike igbado ukwu tuchaa mmetuta nke emume omenaala o bula na mba. Nke a gosiri na atutu a enwezughi ihe niile e nwere ike iji ruo oru nchocha a. Nke a mere ka e lebaa anya n'atutu ozo a kporo atutu mmekorita odimara.

Akpulu (2023) mere ka a mata na atutu mmekorita odimara si n'aka George Herbert Mead puta. Rock (2016) mere ka a mata na otu n'ihe nleru anya nke atutu mmekorita odimara bu imata njirimara agburu. Ha gbakwunyere na ndi mba o bula na-egosiputa onwe ha site n'odimara di ichie ichie, nke na-ejiko ha onu, ma burukwa nke ha na-emeputa n'igosi ihe di ichie ichie banyere nsirihu uwa ha. Nke a na-egosi na atutu a nwere ihe e nwere ike iji nyocha omenaala ndi mba n'udi igosiputa mba ahụ Dika opuriche. Ka o di, Stryker (2017) gbakwunyere na atutu a na-akowa na echiche mmadu, ihe mmadu na-agabiga na omume mmadu na-emetukari oha. Nke a na-egosi na atutu a nwere ihe e nwere ike igbado ukwu nyocha etu emume omenaala o bula e nwere na mba nwere ike isi metuta ohanaze. Ebe oru a na-eleru anya n'omenaala mba, o putara na atutu a nwere ihe e nwere ike igbado ukwu nyochaa ya bu omenaala. Ozo, ebe oru a bukwu n'uche inyocha mmetuta nwere ike isi n'emume omenaala mba puta, atutu a nwekwara ihe e nwere ike igbado ukwu nyochaa mmetuta ahụ.

Nchọcha e merela n'isi okwu

Nwokoha (2022) mere nchọcha n'isi okwu o kporo n'olu Bekee 'Socio-religious and economic implications of traditional funeral rites in Ezza land, Nigeria', nke ntughari ya bu 'Mmetuta akwamozu odinaala nye mmechorita ohanaeze, okpukpere na aku na uba n'ala Ezza nke Naijiria'. Mbunuche nchọcha ahụ bu imata udi mmetuta nke akwamozu odinaala nwe nye obibi ndu na mba ahụ. Nchoputa si na nchọcha ahụ gosiri na akwamozu nwere ezi mmetuta na ajo mmetuka nye ndu. Nchọcha ahụ na nke a yitere. Oyiya putara ihe n'etiti ha bu na ha ncha na-eleba anya na mmetuta akwamozu nke otu mba. Mana ebe nke ahụ leruru anya na mmetuta n'izugbe ya, nke a bu n'uche imata ihe banyere naani otu udi ajo mmetuta.

N'aka nke ya, Ofọ (2022) mere nchọcha n'isi okwu a kporo n'olu Bekee 'Burial in Igbo land: its psychological perspectives and financial burden', nke ntughari ya bu 'Akwamozu n'ala Igbo: onodu ya nye uche na mmefu aku'. O nweghi atutu a gbasoro mee nchọcha ahụ. Nchoputa sitere na nchọcha ahụ di n'udi abuo. Nke mbu metutara ihe na-ebute oke mmefu aku n'akwamozu, ebe nke abuo metutara mmetuta nke oke mmefu aku nye obibi ndu. Nchọcha ahụ na nke a abughi otu ihe. Ka o di, e sitere na nchọcha ahụ huta mkpa ime nke a di.

Adeforiti (2023) mere nchọcha n'isi okwu a kporo n'olu Bekee 'Public health implications of government negligence in human corpse management in South-West of Nigeria', nke ntughari ya bu 'Mmetuta nleferi anya goomenti na-eleferi emume ozu nye ahuike ohanaeze n'odida anyanwu ala Naijiria'. Mbunuche nchọcha ahụ bu imata etu e si eme emume ozu n'akuku ahụ nakwa mmetuta ya nye ahuike ndi mmadu. O nweghi atutu a gbasoro mee nchọcha ahụ. Ka o di, nchoputa si na nchọcha ahụ gosiri na o nweghi iwu goomenti metuta emume ozu n'akuku mba ahụ niile. Ozo, a choputakwara na etu e si eme ozu na mba ahụ na-emebi mmiri ndi mmadu, na-

emetokwa ebe obibi ma na-ebonyekwa ndi mmadu nje orja di iche iche nke otu n'ime ha bu nje 'Covid-19'. Nchocha ahụ na nke a yiri. Mana ebe e mere nke ahụ n'odida anyanwụ Naijiria, a na-eme nke a n'akukụ ọwụwa anyanwụ Naijiria a kpọrọ Igbo Ẹzaa.

Atụtụ nchocha a gbasoro

Atụtụ a gbasoro mee nchocha a bu atụtụ mmetuta odimara. Atụtụ a bu atụtụ na-eleru anya n'emume omenaala Dika ngosi njirimara mba nakwa etu o si emetuta ndi mmadu. Atụtụ a dabara n'oru a maka na o nwere uzọ ihe abuo metutara oru a. Uzọ ihe abuo ndi ahụ bu emume omenaala na mmetuta ya nye obibi ndu. Site n'atutu a, e gosiputara mmetuta nke emume omenaala Dika o na-aputa ihe n'otu mba a ma ama n'ala Igbo. O bukwere nke a bu mbunuche atutu a ma burukwa mbunche nke oru a.

Nchikota ntuleghari agumagu

Site na ntuleghari e mere, a choputara na akwamozu bu emume a ghaghị imere onye nwuru anwu. A choputakwara na o na-enwe otutu emume n'ime ya. Nke o bu n'emume ndi ahụ nwere ike imetuta ndu n'uzo oma ma o bu n'uzo ojoo. Ka o di, ntuleghari ahụ gosiri na o nwebeghi ezi nchocha doro anya a hurula n'etu akwamozu si emetuta ahuike ohanaze n'Igbo Ẹzaa. Nke a kwadoro mkpa nchocha a di. E sikwa na ntuleghari a mata na igbado ukwu n'atutu mmetuta odimara bu ezi atutu putakarisi ihe Dika nke e nwere ike igbado ukwu nyochaa mmetuta nke emume omenaala mba o bu. O bu nke a mere e ji horo ya bu atutu maka oru nchocha a.

Ngosiputa na ntucha njatule

Etu emume akwamozu ọdịnaala si emetuta ahụike ndị mmadụ n'Igbo Ezaa

Ịtufu ozu

Nke a bụ ụzọ ọjọọ e si eme ozu n'Igbo Ezaa. Ezaka n'okwu ọnụ ya (2025) kwuru na ụdị ozu a na-atufu bụ ozu onye nwurụ ajoy ọnwụ. O gara n'ihu gosiputa ajoy ọnwụ dī ka: ida n'ụzọ nwụọ, ida n'elu nwụọ, iwepu ndu onwe onye, inwu n'amughī nwa, mmiri iri mmadu na ibu aru nwụọ. Dika o kwuru, a naghī egwu ili miri emi lie ozu onye nwurū ụdī ọnwū ahū kama a na-ahapu ozu ya n'elu ala ebe o na-anọ rekaa n'achoghī ima mmetuta nke isi ya na akukū ahū ya nye ndu ndi mmadu na ahūike ha.

'Inu nri onyi ovu' Inye nri ngafe

Nke a bụ inye onye nọ n'ọnụ ọnwū nri o ga-eri laa mmuọ. Inyi ovu bụ igafe n'ogige jikoro uwa mmadu na uwa mmuọ. Mbunuche emume a bụ ka ozu nwee ike o ga-eji na-ala mmuọ. Onye a na-emere ya bụ onye mutara nwa luru la di. Ozugbo a huru na onye ahū choro ikubi ume ikpezū, ada ya nwaanyi ga-esi ụdī nri na-amasikari onye ahū bīa jiri aka ya nye onye ahū nri ahū. Uhwo (2025) mere ka a mata na onye ahū na-akpu nri ahū n'ọnū nwuọ mgbe ufodu. Dika o kwuru, o bụ nke ahū na-abu uto nke ya bụ emume. Mana Ododu (2025) n'aka nke ya kwuru na emume ahū otutu mgbe na-eme ka onye ahū nyere nri ahū daa n'oria. Dika o kwadoro, o buru na onye ahū nwurū anwu bu oria na-eke efe, inye ya nri ahū na-abu ohere ibonye onye o bula nyere ya ya bụ nri ya bụ oria ma o bụ nje oria ahū. Nwaigwe (2025) gbakwunyekwara na o bughī so onye nyere ya nri nwere ike ibute oria kama onye ma o bụ ndi o bula mechara rie nri onye ahū riforo. Dika o kwuru, ndi mmadu na-emecha rie nri ahū e nyeforo onye ahū nọ n'oria. O kwakwara ariri na emume ahū echeela otutu ndi mmadu n'oke ita ahuhu Dika ha na-eku onye oria na-ekuru isi ya mgbe ufodu tinyere ajoy mmiri ma o bụ osiso nwere ike isi n'ahū onye oria ahū na-agbaputa.

‘Ifuchi ẹka l’ọnu’ Ikpuchi aka n’ọnu

Nke a bụ emume e ji eme ka onye nọ n’ọnu ọnwụ jiri ọnu laa ala mmụọ. O bụ emume e ji enye onye ahụ anụ ikpeazụ o ga-eji na-ala mmụọ. Nwankwọ (2025) gbara ama na a na-ewere anụ etinye onye a hụrụ na o na-anwụ anwụ n’ọnu ka o kpurụ n’ọnu nwụọ. Dịka o kwuru, o na-abụ onye ahụ nwụọ, onye ma o bụ ndị nọ ya nso ewepụta anụ ahụ n’ọnu ya taa. Dịka o kwukwara, nke ahụ bụ iji gosi onye ahụ na a naghị asọ ya nsọ. Ezaka (2025) kwara arịrị na nke ahụ n’oge ahụ na-eme ka ndị mmadụ na-eri mmiri ozu. N’ezie, o bụ ajọ emume na-etinye ndị mmadụ n’ikere oke n’ọrịa gburu mmadụ. Nke a bụ maka na ndị ma o bụ onye riri ihe si n’ọnu ozu aṅụọla mmiri ozu. Onye nṅurụ mmiri ozu, ebuteela ọrịa na nje ọrịa o bula dī ozu ahụ n’ahụ, tinyere nke gburu ozu ahụ.

Ịnyaghari ozu

Nke a bụ ịgbatị na ịdọghari ozu ka a ghara inwe nji ya o bula ga-asugo asugo. Mbunuche nke a bụ n’ihi nkwenye na o buru na e meghe ya, onye ahụ ga-enwe nkwaru n’ụwa ọzọ o ga-alọ. A na-eme ya ozugbo onye ahụ nwurụ n’ihi na e kwenyere na o juo oyi, a gaghi enwe ike ịdọghari ma o bụ nyagharia ya. Ozum (2025) kwuputara na umu nwoke na-eme nke a n’oge ahụ a naghị akwọ aka nke ha ji asa ahụ ma ha mechaa. Dịka o kwuru, ozugbo ha mechara, a na-enye ha ihe oriri nke ha na-ebido riwe ozugbo na-achọghị ima ihe si n’ahụ ozu ahụ metuta ha. Uşulọ (2025) kwuru na nkwenye ha bụ na ha anaghị asọ ozu ahụ nsọ. N’uche ha, ikwọ aka ma o bụ saa ahụ tupu ha eriwe ihe bụ akara isọ ozu ahụ nsọ. O kwesighi ekwesi n’echiche nke ha. Mana ha anaghị ama na nke ahụ aburula ụzọ isi bute ọrịa o bula onye ahụ bu nwụọ. O bughị sọ ya, o bukwa ụzọ isi bute nje nwere ike ikpali otu ọrịa ma o bụ ọzọ n’ime ha.

Ihu ozu ẹpukẹ

Ẹpukẹ bụ ntụ ngwakọ uhie, edo na mkpokoro ite e gwere egwe, nke e ji mmiri gwọọ n’udị dī poto poto. A na-ete ya ozu onye nwurụ anwụ

n'ahụ iji mee ka akpukpọ ahụ ya kwọọ mụrurū. Ọ bụ ndị nne nwaanyị na-ete ya ozu. Nke a na-emetuta ahụike n'ihì na ndị ahụ na-ete ya anaghị enwe ụzọ ha si ekpuchi onwe ha ka ha ghara inwe mmetuta nke ozu ma ọ bụ ihe si ozu ahụ n'ahụ. Ọzọ, ha na-etecha riwa ihe n'achoghị ima ụdị ihe ha butere site na mmetuta nke ozu ahụ. E wezugha na nke ahụ bụ iyo, emume ahụ na-eche umu nwaanyị ahụ n'uzọ ajoya na nje oria di iche iche.

Iwebe ozu akwa na okpu

Dika nchoputa gosiri, a na-ewebe ozu akwa n'ulo ma kpube ya okpu ozugbo e techara ya epuke. Otu nchoputa ahụ gosiri na ọ bụ ndị okenye umu nna na-eme nke a. Omaa n'okwu onu ya (2025), siri agugo na ndi na-ewebe ozu akwa anaghị enwe ụzọ ha si ekpuchi onwe ha ka ha ghara inwe mmetuta nke ihe sitere n'ahụ ozu ahụ. Nke ahụ ezuola ime ka ndi ahụ bute oria site n'ozu ahụ.

Idowa ozu n'ime ulo ka ndi o metutara zuchaa ma kpebie usoro olili na okwukwa ya

Ogbuewu n'okwu onu ya (2025) kwuru na nke a na-abu nhuju anya n'ebe e mere ya. Dika o kwuputara, ozu ahụ nwere ike ino ubochi ole na ole n'ime ulo, ebe a na-eche ndi nwe ya ka ha zukochaa hu ya. Dika o ruru n'uka, nke a mgbe ufodu na-eme ka ozu ahụ ree, siwa isi n'ime ulo ahụ, ebe ndi mmadu ka bikwa n'ime ya bu ulo. Ikpo ozu ihu na ikuru isi ozu ezuola ibonye ndi mmadu oria.

Onodu mkpe nke nwaanyi ajadu

A choputara na nwaanyi di ya nwuru anaghị akpu isi rue oge a na-akwa di ya. Dika Onele n'okwu onu ya (2025) kwuru, o burugodu na o nwere ka ntutu isi nwaanyi ahụ si dapu, o ga-atuturu ya kpuchie n'oba, chekwaa ya rue n'oge okwukwa di ya. Nwaeke n'okwu onu ya (2025) gbakwunyere na a kwawa di nwaanyi ahụ, nwaanyi ajadu anaghị asa ahụ n'ime ubochi anọ. O mere ka a mata na ọ bu ubochi anọ ahụ gachaa ka a ga-akpu ya isi ma sazie ya ahụ. Nwaanyi noro

ubochi anọ na-asaghi ahụ ga-arịarịrị ọjia, ọ bughị kọrọ kọrọ, ọ buru ụdị ọjia ọzọ na-eite n'iru inyị.

Ime ẹkwa/iye ọkụ

Nke a bụ emume e ji enye ozu ihe oge e lichara ya. Ya bụ emume na-ewe ubochi ise. A choputara na a naghị aza ngwuru ebe a na-eme ẹkwa n'ime ubochi ndi a na-abughị n'ubochi nke ise bụ ubochi mmechi nke ya bụ emume. N'agbanyeghi ka ebe ahụ nwere ike irudebe inyị, a ga-anọ n'ime na n'elu atụtụ na ureghure eme emume niile a ga-eme n'ime oge ahụ niile. Dika Ogbanja n'okwu ọnu ya (2025) kwuru, a na-anọ n'elu atụtụ niile di na ngwuru ahụ na-esi, na-eri ma na-anụkwa. A na-etiwacha ma na-ata akị akwụ na-akaghị aka a na-akpọ akorocha n'olu Ezaa. Udi onodu ahụ ezuola ime ka ndi mmadu rite ọjia site n'isonye n'iri ihe oriri ọ bula batara n'ebe ahụ.

Etu a ga-esi gbochie nkwa akwamozu odinaala na-akwa ahike n'Igbo Ezaa

Inye ohere ogwugwo n'efu

Nke a ga-eme ka onye ọjia ọ bula nwee ike iga ulo ogwu. Odogu n'okwu ọnu ya (2025) ruru uka na nke a mee, ọ ga-ara ahụ onye ọjia inwu n'ulo. Dika o kwuru, ọ buru na mmadu nwuo n'ulo ogwu, a gaghizi enwe ohere ime emume inu nri onyi ovu, ifuchi ẹka l'onu, inyaghari ozu na ihu epuke. O mere ka a mata na ọ buzi ndi ulo ogwu ka ọ diri idozi ozu onye ọ bula nwuru anwu karịa ndi nkiti.

Inwe ndi ọru ahike ga na-ahụ maka emume ozu

Emume ozu n'ebe a bụ emume e ji akwado ozu maka olili. Dika Onele n'okwu ọnu ya (2025) kwuru, a na-asa ozu ahụ, gbatia ya etu ọ ga-adị e tinye ya n'ala, yinye ya akwa, buru ya tinye n'akpati ma mechie. O gara n'ihu mee ka a mata na ọ buru na e nwee ndi ọru ahike na-ahụ maka udi ihe ndi a, ndi ahụ ga na-akwado onwe ha n'uzo puru iche, nke ga na-ewezuga ha n'ibute ọjia ma ọ bu nje ọjia site na nkwa ha kwado ozu ahụ. Nke ahụ ga-emezi ka ndi mmadu

nkịtị ghara inwe ike ikwado ozu n'agaghị ọzuzu metuta usoro nkwado ozu.

Ndi goomenti iwegha oru nchekwa na nkwado ozu

Nke a putara na o buru na mmadu nwuo, a ga-akpoturu ndi goomenti na-ahu maka ikwado na ichekwa ozu ka ha bia ruo oru ahu. O buru ozu a na-eli ozugbo ahu, ha ga-eji aka ha kwado ya maka olili, ka mmadu nkịtị ghara imetu ya aka. O burukwanu ozu a gaghi eli ozugbo ahu, ha eburu ya gaa n'oba nchekwa ozu goomenti, ebe ha ga-echekwa ya rue oge goomenti nwere ike inyedebe maka ili ozu gara oba nchekwa ozu. Nke ahu ga-emekwa ka ndi ozu nwulahuru zeere ihe o bu la ga-eme ka ha nwee mmetuta nke ihe sitere n'ozu ahu. Usulo n'okwu onu ya (2025) kwuru na nke ahu mee, a ga-agbanahu oria ma o bu nje o bu la nwere ike isi n'ozu ahu fere ndi mmadu.

Inye ohere nchekwa ozu n'efu

O bu ihe doro anya na dika omenaala si di, o siri ike ili ozu ozugbo o nwuru n'abughi ma ndi nwe ya bu ozu ha huru ya anya. N'ih i ya, goomenti ga-ewegha oru ihu maka nchekwa ozu o bu la na-anaghi ndi nwe ya bu ozu ego. O bughi so ya. Nwaoke n'okwu ya (2025) gbakwunyere na goomenti ahu ga-etikwa iwu n'oge a turu anya na ozu o bu la agagh i anofe n'oba nchekwa ozu. O buru na oge ahu gafee, goomenti ewere ozu ahu Dika atiti na ureghure.

Goomenti iweputa oge maka emume akwamozu

Nchoputa egosila na enweghi iwu na-achikwa emume akwamozu so n'ihe kpata ndi o bu la ji eme ihe masiri ha n'akwamozu. Nwaite n'okwu onu ya (2025) kwara ariri etu e si ahapu ozu n'ulo mgbe ufodu isi ya achuo ndi agbataobi tupu e kwuwe maka olili ya bu ozu. O bughi so nke ahu, o gbakwara ama na ihe nhuji anya nke umu nwaanyi di ha nwuru anwu na-agabige mgbe ufodu n'aha okwukwa na-eduba ha n'oria mgbe ufodu. Dika o kwuru, goomenti nwere ike ibata n'udi iwegha emume ufodu, iti iwu megide emume ufodu

nakwa inwe ndi ọrụ ahụike anya ha ga-adị n'emume akwamozu ọ bụla ihu na o nweghi ka e si si na ya megide ahụike ndi mmadu.

Gọọmenti iweputa oke ala a ga na-eli ndi nwuru anwu.

Nwanja n'okwu ọnu ya (2025) mara amuma na nke a nwere ike ghara ibu maka ozu ọ bụla nwuru anwu. Dika o kwuru, ọ ga-abu maka ozu a maghi ezinaulo o si ma ọ bu nke ezinaulo ya gbaghapuru. Nke a ga-eme ka a ghara inwe ozu a tufuru atufu ma ọ bu ozu a gbaghapuru ka isi ya na-emekpa ndi mmadu ahụ.

Nchikota

Nchoputa si na nchocha a gosiri na e nwere otutu emereme akwamozu odinaala na-eche ndi mmadu n'oria na nje oria di iche iche n'Igbo Ezaa. Nchoputa ahụ gosikwara na emereme ndi ahụ ka dikwa ire rue taa. A choputakwara na e nwere uzọ e nwere ike isi gbochie emereme ndi ahụ mana o nwebeghi ihe e mere. Dika a choputara, imirikiti n'uzo ndi ahụ bu gọọmenti ka ha kuru isi n'aka. Nke a putara na ọ buru na gọọmenti tinye ọnu na aka n'emume akwamozu, a ga-enwe ike iwezuga emereme akwamozu ndi na-emegide ahụike ndi mmadu, ọ bughị so n'Igbo Ezaa kama n'Igbo dum na mpuga ya.

Edensibja

- Adeforiti, R. (2023). Public Health Implications of Government Negligence in Human Corpse Management in South-West of Nigeria. *Pan African Journal of Governance and Development*, (4)1, 165- 188.
- Akaze, C. M., Ezebube, C. C. & Chukwuneke, O. F. (2023). Usoro igba mkpe n'uzo omenaala: Ka o si metuta umu nwaanyi n'Uruagu Nnwei. *Port Harcourt Journal of History & Diplomatic Studies*, 10 (2) 87-207.
- Akpulu, O. A. (2023). Omenaala ikpu ozu akwa n'Agulu: N'oge gboo na oge ugbu a. *UJAH*, 24 (1) 134-156.

- Basden, G. T. (1966). *Nigeria Ibo*. Frank Case Press.
- Beck, L. & Grayot, J. D. (2021). Nwe functionalism and the social and behavioral sciences. *European Journal for Philosophy of Science*, 11 (4) 103.
- Chukwuma, C. (1994). Health concepts, issues, and experience in the Abakaliki Area, Nigeria: Environmental perspectives. *Reviews and commentaries: Health issues in Nigeria*, (102) 10, 854-856.
- Mbiti, J. (1970) *Introduction to African Religion*. Hienemann.
- Nana, A. (2022). Burial rites in African society: The Ibibio perspective. *Sapientia Global Journal of Arts, Humanities and Development Studies (SGOJAHDS)* 5 (1) 369 – 377.
- Nwokoha, P. A. (2020). Socio-religious and economic implications of traditional funeral rites in Ezza land, Nigeria. *IGWEBUIKE: An African Journal of Arts and Humanities*, 6 (1) 41-52.
- Ofo, G. E. (2022). Burial in Igbo land: Its psychological perspectives and financial burden. *Journal of Psychology and Behavioural Disciplines, COOU*, 2 (2) 143-151.
- Ogbonna, P. (2005). *Nchikọta omenaala, Sayensi asusu, olu mba na abụ Igbo maka ndị kọleeji*. Cheston Agency Limited.
- Okeke, N. K. (2024). The role of fabrics in funeral rites among the Igbo: A focus on Amawbia and Mba-Ukwu communities of Anambra State. *Ohazurume: Unizik Journal of culture and civilization*, 3 (3) 1-17.
- Okpaleke, P. C. (2018). Continuity and change in the funeral culture of the Umuna people in Nigeria from Pre-colonial times to 2000 A.D. *Africology: The Journal of Pan African Studies*, 12 (5) 74-88.
- Parsons, T. (1951). *The social system*. Free Press.
- Rock, P. (2016). *Making of symbolic interactionism*. Springer.
- Sapkota, M. (2025). Pluralism in cultural research: Methodological critique through interdisciplinary lenses. *Sanskriti: Journal of Humanities* 2 (1) 11–22.
- Stryker, S. (2017). Symbolic interactionism: Themes and variations. In

J. De-Lamater & A. Ward (Ọhz.) *Social psychology* (3-29).
Routledge.

Ugwu, U.T. (2021). Acculturation and Traditional Mortuary Rites of the Nawfia. UJAH, 22 (1)
<https://www.ajol.info/index.php/ujah/article/view/210219>.
Ụbọchị mbutu: 08/07/2025.